

Identitet identificeret

En reportage fra Studienævnets temadag 2023

*Af stud.theol Ellen Inger Fabricius Harms
og stud.theol Agnethe Tofte-Hansen*

Den 13. oktober 2023 inviterede Studienævnet for Teologi til sin årlige temadag. Studerende og det faglige personale mødtes over fire indholdsrige oplæg med den fælles overskrift "Identitet", der gav forskellige teologiske bud på, hvad identitet er.

Who gets to be a person?

Postdoc Alexiana Dawn Fry indledte sit oplæg med en genfortælling af Dommerbogen 19. Fortællingen rammesatte oplæggets refleksion over vold, identitet og 'personskab' (*personhood*). Fry understregede, at vold er en struktur, der afgør "who gets to be a person?"

Fry fremhævede J. Butlers tese om, at mennesker, der ikke har mulighed for at repræsentere sig selv, risikerer at blive dehumaniseret. I forlængelse heraf definerer T.M. Lemos 'personskab' som social anerkendelse af værdi; derfor vil en voldshandling altid medføre en ændring i statusforholdet mellem voldsudøveren og offeret.

Dom 19 omhandler en konkubine, der har forladt sin levitiske mand. I en fremmed by antastes levitten af nogle mænd, der vil ligge med ham. Fry forklarede, at

mændenes mål er at krænke levittens status ved hjælp af penetration, fordi penetration i oldtidens Israel var lig med dominans. Truslen om statustab igangsætter en modreaktion i levitten, som får fatale konsekvenser for konkubinen. Ved at overgive hende til mændene fremstår han som den dominerende, mens konkubinen underkues. Hun voldtages til døde. Efter overfaldet skærer levitten kvindens misbrugte krop i 12 stykker og sender dem til Israels 12 stammer. Kvindens krop bliver et udtryk for *hans* budskab. Det er, understregede Fry, et billede på kvindens undertrykkelse.

Kvindens identitet er knyttet til hendes status som konkubine. Fry spurgte: "Would she be less of a victim if she hadn't been promiscuous? ... Is a concubine a person? ... Is woman human?" Efter overfaldet ligger konkubinen på en trappesten, et overgangsted eller en liminalfase mellem ude og inde. Fry udlagde således Dom 19 som en fortælling om kvindens dehumanisering og spurgte i forlængelse heraf, med Butler: "When is life grievable?"

Fry afrundede med en opfordring til at bruge denne fortælling om vold og iden-

titet som en historisk *lense of identity*, der kan hjælpe os med at forstå den verden, vi lever i. Hvis vi kender vores identitet og forstår de magtstrukturer, vi er indlejret i, er det muligt åbent at møde den Anden, selvom vi hverken deler identitet eller identitetsmarkører. Dermed kan vi aktivt vælge “to receive and not perceive”.

Formiddagens første budskab blev dermed, at vi skal lade vores viden om historien ændre den måde, vi handler i verden. Fry sluttede af med at understrege, at det handler om at være sårbar og åbne sig for forandringens mulighed.

Imod monastisk identitet

Professor Mette Birkedal Bruun begyndte sit oplæg med en etymologisk indflyvning i begrebet ‘identitet’ som noget både individuelt og kollektivt, der beskæftiger sig med, hvem vi ligner, og hvem vi er forskellige fra. Birkedal Bruun mellemlandede i syndefaldet, den lapsariske identitetskrise, der “voldeligt forenklet” ligger under den kristne identitet. Mennesket er skabt med retning mod det himmelske hjemland og delagtighed i saligheden. Men mennesket forbryder sig mod den enhed, det er skabt til, og sendes i jordisk eksil, hvor det vender sig fra Gud og ind i sig selv. Menneskets spørgsmål bliver da: Hvordan kan jeg være *i* verden uden at være *af* verden?

Birkedal Bruun landede her ved sin egentlige destination: Munkene. De afgrænses fra verden af klosterets port og mure og er dermed *i* verden uden at være (en del) *af* verden. Ved indtrædelse aflægger munken sin verdslige identitet og ifører sig den nye monastiske identitet. Birkedal Bruun understregede to former

for klosteridentitetsdannelse med udgangspunkt i cistercienserne. Den åndelige, individuelle og den praktiske, kollektive identitetsdannelse.

Hvor den jordiske krop straffes, dyrkes det åndelige. Birkedal Bruun fremhævede cistercienserne, der dyrker det åndelige i fællesskabet i tidebønnerne. I samsyngningen skabes en fælles identitet, både munkene imellem og mellem den enkelte munk og Gud. Samme bevægelse sker, når munkene forsøger at komme tættere på Gud i det, Birkedal Bruun kaldte identitetsarbejde med Højsangen. Mødet mellem brudgom (Kristus) og brud (menneskets sjæl) skal føre til, at menneskesjælen over tid bliver ét med Kristus.

Birkedal Bruun forklarede, at cisterciensernes praktiske identitetsdannelse handler om institutionel identitet. Alle klostrene skal, med udgangspunkt i Benedikts regel, *carta caritatis*, ligne hinanden. Helst i så høj grad, at den samme fornemmelse indtræffer, når man træder ind i et hvilket som helst cistercienserkloster.

I en sidste detour bemærkede Birkedal Bruun, at nonneklostre har praktiseret en anden form for identitetsdannelse. De har fungeret relativt individuelt, da de i mindre grad end munkene har været underlagt rejsevirkosomhed. Nonnernes tekster beskæftiger sig også med Højsangen, men er mere optaget af den individuelle end fælles identitet med Kristus.

Birkedal Bruun landede således sit oplæg med at fremhæve, at identitetsdannelse inden for klostrenes mure blev udfoldet både individuelt og i fællesskab.

Islamisk kristendom

Efter en tiltrængt kaffepause indtog professor Jan Loop, der lovede at holde næste års oplæg på dansk, podiet for at oplyse om Koranen og kristen identitet i det tidligt moderne Europa. Han kredsede om spørgsmålet om, hvordan en kristen identitet kan blive skabt i mødet med islam. Og omvendt.

Loop greb indledningsvis fat i E. Saids begreb orientalisme. Said læser Orienten som en konstruktion, der ikke er baseret på virkeligheden, men som er med til at konstruere en kristen, europæisk identitet, der står i modsætning til den også konstruerede orientalske identitet. De to konstruktioner er udgangspunktet for forholdet mellem den europæiske og islamiske verden. Det er en historie om "entangled cultural history", der som et tæppe væver de forskellige kulturer sammen, og en historie om antagonisme og udpræget vold. Loop fremhævede Osmannerriget som eksempel på et sådant kultur-mash-up: en europæisk magt af en islamisk verden.

Loop beskrev, hvordan islam gennem den europæiske historie enten er blevet set som en selvstændig religion eller som en kættersk og rationalistisk form for kristendom. T. Biblianer, der stod bag den første latinske oversættelse af Koranen, udlægger islam som et kristent kætteri og dermed en del af "historica sacra". Islam bliver en del af den vestlige, religiøse historie og umiddelbar tilgængelig. Loop understregede, at der tidligere har været en forståelse af grundlæggende ligheder mellem islam og kristendom. Senere i *historica sacra* bruges islam endda som et idealistisk billede til at reflektere provokerende om kristendommen. Voltaire

erklærede f.eks., at islam er en mere fornuftig religion end kristendommen, for muslimer spiser ikke den Gud, de elsker.

Dengang Osmannerriget bankede på Wiens porte, frygtede man, at Koranen kunne blive et attraktivt alternativ til Bibelen. Det skyldes samtidens enhedssyn på islam og kristendom. Religionerne fremstod med mere identitetslighed end forskel, fordi man i Koranen kan finde mange bibel-lignende tekster. Loop udlagde, hvordan det bl.a. førte til en fjendtlig fremstilling af islam som en ulv i fåreklæder, der ville lure sig ind i kristendommen under dække af bibelhistorier. Derfor forsøgte man i samtiden at iscenesætte en forskel på de to religioner for at sikre sig, at folk forstod, at islam er ikke en vej til frelse!

Loops oplæg berigede tilhørerne med en forståelse af kristendom og islams sammenvævede rødder, som gensidigt har styrket deres identitet. Det er religionernes sameksistens, der har skabt og skaber nødvendigheden af at bekende sig til en religiøs identitet.

At blive en selv

Lektor Iben Damgaard satte fokus på, hvad det vil sige at have en identitet eller, med S. Kierkegaard, *at blive et selv*. Det dannede grundlag for en tour de force gennem Kierkegaards identitetsbegreb.

Oplæggets udgangspunkt var spørgsmålet om menneskets frihed. Mennesket fødes ind i en række vilkår, som det dog ikke er identisk med. Derfor spørger Kierkegaard, i hvilken udstrækning mennesket er frit til at bestemme, hvad det vil gøre med disse vilkår. Kunsten *at blive et selv* knyttes an til et hermeneutisk spørgsmål om selvforståelse, for men-

nesket er *inter esse*, en væren undervejs med spørgsmålet: Hvem er jeg?

Damgaard fremdrog Æstetikerfiguren fra *Enten – Eller*, der føler sig til mode som et enkelt ord i et leksikon. Han mangler sin sammenhængende historie og føler, at “mit liv er aldeles meningsløst”. Æstetikereren har gjort en eksistentiel erfaring af at være et tidsligt og historisk væsen udspændt mellem fortid og fremtid, og det medfører angst. Hovedpersonen i *Diapsalmata* bliver ligeledes angst, når han ikke føler sig samtidig med sig selv, ikke kan finde ud af, hvad han drives af. I Kierkegaards forfatterskab medfører identitetsspørgsmålet således både angst og tvetydighed, men – betonede Damgaard – også håb.

Håbet fandt Damgaard hos J. Climacus. Her er opgaven at genopdage vanskelighederne i en tid, hvor de nemme løsninger påskønnes. Nærværende artikels skribenter synes, at dette sokratiske budskab er glimrende i en tid, hvor alt skal færdiggøres på normeret tid eller hurtigere. Damgaard understregede, at Climacus fastslår, at opgaven i stedet er “overalt at gøre Vanskeligheder” for på den måde at forsøge at nærme sig tingenes kerne.

For at nærme sig Kierkegaards identitetsbegreb må man ifølge Damgaard forstå, at sprog og identitet er vævet sammen. Det sprog, man føler sig hjemme i,

har stor betydning for ens identitet, for det er her, man kan ”udtrykke sig selv”. Et sprog er en fælles verden, der knytter det enkelte menneske sammen med andre. Menneskets forståelse af sig selv er udsat til den måde, hvorpå det opfattes af andre. De andres blik kan, som det hedder i *Kjerlighedens Gjerninger*, gøre den andens skikkelse vaklende. Det er lettere at forsøge at blive som de andre end at tro på sit eget selv.

Afslutningsvis spurgte Damgaard, hvad det betyder for den enkeltes identitet at være kristen. I *Kjerlighedens Gjerninger* fortolker Kierkegaard næstekærlighedsbuddet som et kald til samtidigt at forstå sig selv og andre. Det etiske er forpligtelsen til at fastholde den menneskelighed, der ligger i den grundlæggende *menneske-lig-hed*. Damgaard afsluttede med at understrege, at det hos Kierkegaard er en afgørende menneskelig grundbestemmelse, at alle er lige over for Gud.

Fortsat (identitets-)dannelse

Formiddagen sluttede med en spørgerunde, og det stod hurtigt klart, at de teologiske studenter var blevet beriget med et nyt sprog for identitetsbegrebet. Alle formiddagens oplæg pegede ud over sig selv mod nye spørgsmål, og denne artikels skribenter hørte ivrig diskussion om teologisk identitet flere steder i den efterfølgende frokostpause.